

Foreningen til gamle **BYGNINGERS BEVARING**

NYHEDSBREV NR. 55
forår/sommer 2023

OFFENTLIGE BYGNINGER

Vi vil i foråret tage hul på temaet 'offentlige bygninger'. Men vi besøger en enkelt oprindelig købmandsgård mere – og da der i nær fremtid udkommer to bøger om Lauritz de Thurah, vil vi også komme ind på Thurah og arkitekturen i hans tid.

HVORDAN SIKRER VI DEN BYGGEDE KULTURARV

I det forgangne år har man med tristesse iagttaget, at i det mindste to danske herregårde i familieejede gennem århundreder er blevet delvist tømt for gammelt og værdifuldt inventar. Mest katastrofalt var auktionssalget af indbo fra den navnkundige admiral Niels Juels Valdemars Slot på Tåsinge. Skønt noget vistnok blev købt tilbage af en af de to stridende ejere, var der tale om umistelige værdier, der gennem meget lang tid havde prydet den historiske hovedbygning. Valdemars Slot, som opførtes 1634-43 for Christians IVs søn med Kirsten Munk, grev Valdemar, tilhørte fra 1678 admiralen og er siden gået i arv i hans efterslægt. Hovedbygningen fik sin nuværende form i midten af 1700tallet, hvor også de to fornemme portbygninger og den fortryllende pavillon for enden af gårdspladsen blev tilføjet. Den anden ejendom, som også mistede dele af sit kostelige inventar, var hovedgården

Bidstrup sydvest for Randers. Den består ligesom Valdemars Slot af et enestående egalt bygningsanlæg med en trefløjet hovedbygning, oprindeligt fra 1690erne, men ombygget 1754-60 af Horsens-magnaten Gehrdt de Lichtenberg, og modsvaret af en næsten samtidig trefløjet avlsgård. Den er siden ejet af efterslægten, fra midten af 1800tallet gennem en kvindelinie af familien Honnens de Lichtenberg. I lighed med den juel'ske herregård havde også Bidstrup bevaret et fornemt møbiliar, især i hovedbygningens sal. De kosteligste inventardele herfra er nu afhændet for at skaffe midler til at udkøbe arvinger.

En væsentlig årsag til, at steder som Valdemars Slot og Bidstrup udgør umistelige kulturværdier, er netop, at der i begges hovedbygninger var så meget tilbage af fordums udsmykning (møbler, malerier m.m.),

at det totale miljø på afgørende vis gav indblik i dansk herregårdskultur. Et skattet medlem af vor forening, tidligere generaldirektør i EU, Niels Henrik Sliben, har sammen med professor, dr. Finn Østrup og den i Skotland bosatte Viki Sutherland, f. baronesse Luel-Brockdorff, for nylig i en kommentar i Berlingske peget på, at vi her i Danmark burde se på den institution i Storbritannien, The National Trust, som siden 1895 har virket i England, Wales og Nordirland med det formål, at "promote the permanent preservation for the benefit of the Nation of lands and tenements [= ejendomme] (including buildings) of beauty or historic interest". En tilsvarende skotsk organisation tilkom i 1931, således at hele United Kingdom i dag er omfattet af en sådan organisation, der overtager historiske ejendomme for at bevare dem for eftertiden og gøre dem tilgængelige for offentligheden. Især den omstændighed, at

Trusten hjælper med at overtage steder, som ellers på grund af arveregler eller almindelige uenigheder mellem arvinger ville blive splittet for alle vinde, har været af stor værdi. Ofte har de tidligere ejere endog fået mulighed for fortsat at bebo deres tidligere ejendom, så det er beboede bygninger med historisk inventar, der bliver stillet til offentlighedens disposition. Det skal fremhæves, at National Trust ikke kun interesserer sig for slotte og herresæder, men tillige omfatter ruiner, haver og mindre ejendomme, ofte sådanne, der har været beboet af berømte forfattere, kunstnere eller kulturpersonligheder. Trustens store styrke er, at den med årene har indsamlet betydelige midler, der tillige med et meget stort antal medlemmer af organisationen ved deres årlige kontingent medvirker til at skabe et økonomisk grundlag for virksomheden. Dens virke

understøttes tillige af særlige bestemmelser i britisk lovgivning.

Som påpeget af de tre forfattere er det i dag i Danmark "en tung byrde for ejerfamilier at vedligeholde historiske bygninger. Konjunkturerne for landbruget er ikke de bedste, hvorfor afkastet sjældent rækker til at dække både en stor udgift til vedligeholdelse og endvidere udgiften til familiens almindelige forbrug. Man må også forudse, at børn i ejerfamilier vil være stadigt mindre villige til at drive en herregård videre ud fra et hensyn til historie og pietet." Den britiske National Trust har været en enorm succes. Det skyldes ifølge de tre forfattere, at organisationen har opbygget en unik kompetence indenfor bevaring og konservering. Den har medvirket til at skabe oplagte stordriftsfordele. De mange medlemmer bidrager i stort tal

som frivillig arbejdskraft til at sikre et betydeligt lokalt engagement. De tidligere ejere af bevaringsværdige bygninger har set en fordel ved at komme fri af deres forpligtelser uden at splitte disses indhold for alle vinde. Ejerne har tillige haft en ærlig interesse i at åbne deres bygninger og hjem for offentligheden. Endelig har den brede adgang til historiske bygninger gjort det attraktivt at være medlem af Trusten. Som det fremhæves, er det en fordel, at medlemmerne ikke kun aflægger besøg på de største seværdigheder, men tillige gennem medlemskabet får gratis adgang og dermed tilskyndelse til at besøge mindre kendte historiske steder.

De tre forfattere slutter deres kommentar med at slå til lyd for, at Fonden Realdania, der i forvejen virker for at styrke vores byggede kulturarv, tager initiativ til oprettelse af en dansk National Trust. Hertil slutter Foreningen til Gamle Bygningers Bevaring sig varmt. Det

kan ikke gå for hurtigt med at gøre forsøget. Lad der fra vores side lyde en kraftig opfordring til, at vores Folketing støtter op om sådanne bestræbelser.

Revidering af bygningsdirektivet og de bevaringsværdige bygninger

Og så til en hel anden sag. Med henvisning til, at CO₂-udledningen fra bygningsmassen udgør en betragtelig del af den samlede udledning, arbejdes der i EU-regi for tiden på en stramning af kravene til bygningers energieffektivitet. Det sker med revision af bygningsdirektivet, der bl.a. trinvis vil skærpe mindstekravene til den energimæssige ydeevne for nye bygninger samt for eksisterende bygninger og bygningsenheder, der gennemgår større renoveringsarbejder.

Hidtil har bygninger med særlig arkitektonisk eller historisk værdi været undtaget fra kravene om energimæssig ydeevne ved renovering.

Undtagelsen har været begrundet med, at sådanne krav med de gængse former for udvendige energirenoveringer ville indebære en uacceptabel ændring af de bevaringsværdige bygningers karakter eller udseende. Denne undtagelse står imidlertid for fald med det forslag til revision af bygningsdirektivet, der aktuelt nærmere sig vedtagelse i Bruxelles. I forarbejderne til direktivforslaget har man ræsonneret sig frem til, at det med den tekniske udvikling nu er muligt at forbedre den energimæssige ydeevne for bygninger med særlige arkitektoniske eller historiske træk uden at ændre deres tekniske karakter og udseende.

Med direktivforslaget lægger man derfor op til en nuancering af den hidtidige undtagelse ved at tillade medlemsstaterne at implementere

direktivet med tilpasning af standardkravene for eksisterende bygningers energimæssige ydeevne og endda helt fravige fra dem, når det gælder bygninger, der er fredet eller udpeget som bevaringsværdige. I Danmark har vi imidlertid et stort problem med at gøre brug af det nye direktivs bestræbelser på at videreføre hensynet til den historiske og arkitektoniske kulturarv. Omtrent halvdelen af Danmarks bevaringsværdige bygninger er ikke registreret som beskyttede, simpelthen fordi halvdelen af landets kommuner helt har ignoreret deres ansvar for at registrere bevaringsværdige bygninger i deres respektive lokalplaner.

Det nye bygningsdirektiv er endnu ikke vedtaget, men forslaget er meget langt fremme i beslutningsprocessen. Sammen med den fleksibilitet, direktivet har indbygget

for at tilgodese bevarelse af beskyttede bygninger, betyder beslutningsprocessens fremskredne tidspunkt, at det nu er vanskeligt at få omformuleret bestemmelsen, så undtagelserne vil kunne gælde for de bevaringsværdige bygninger, som ikke figurerer i kommunernes lokalplaner.

Mulighederne for at adressere problemstillingen er noget større under den danske implementering af direktivet. I praksis vil gennemførelsen af direktivet ske med en justering af bygningsreglementet. Det er her vigtigt, at reglementet udformes, så de bevaringsværdige bygninger kan opretholde deres kulturhistoriske værdi ved krav om energiforbedringer, hvilket primært vil sige, at de eventuelle energiforbedringer skal kunne gennemføres alene ved indvendige indgreb. Man står

imidlertid overfor en vigtig og presserende opgave forud for implementeringen af direktivet i dansk lovgivning. Det haster med at få rettet op på forsømmelserne med registreringen af landets mange uregistrerede bevaringsværdige bygninger, så de ikke falder ind under reglerne for den almindelige eksisterende bygningsmasse. Det er på høje tid, at de danske kommuner lever op til deres pligt til at registrere og udfærdige lokalplaner for de bevaringsværdige bygninger. Ellers vil store dele af den danske bygningsarv gå til som følge af det nye EU-direktiv.

Claus M. Smidt

(Tak til Niels Henrik Sliben og Hans Arne Kristiansen for input til ovennævnte)

OMVISNING

Tidspunkt: Mandag d. 6. marts kl. 15.30 og 16.30

Mødested: Overformynderiet – Beskæftigelses-, Klima- og Energiministeriet, Holmens Kanal 20, 1060 København K
Omvisning ved arkitekter fra hhv. Bertelsen & Scheving Arkitekter samt Rørbæk & Møller Arkitekter

Tilmelding: Nødvendig, pr. mail til Susanne@Havning.dk senest fredag den 3. marts

OVERFORMYNDERIET

Vi har fået en enestående mulighed for at komme ind og se *Overformynderiet* fra 1930'erne, som blev tegnet af Frits Schlegel og som for få år siden gennemgik en hovedrestaurering, afsluttet 2019. Bygningen rummede indtil 1982 Overformynderiets funktioner. I dag er her kontor for tre ministerier, Beskæftigelses-, Klima- og Energiministeriet. Bygningen, der er et typisk funkishus, er opført efter inspiration fra Bauhaus' idealer, og kendes af de fleste for den smukke facadebeklædning af grønlandsk marmor.

Bertelsen & Scheving Arkitekter ApS har sammen med E. Nielsens mekaniske Stenhuggeri A/S stået for den udvendige restaurering, og den første halve time vil arkitekt Jens

Bertelsen fortælle os om denne del af arbejdet. Dernæst vil arkitekt Anders Wesley Hansen fra Rørbæk & Møller Arkitekter A/S, der sammen med NCC Renovering har stået for den indvendige restaurering, vise os rundt i et par væsentlige områder af bygningen.

Da vores vært servicechef Peter Vestergaard blot ønsker 25 gæster ad gangen, har vi fået lov til at komme i to hold. Derfor er turen *kun* for medlemmer og en tilmelding via mail vil være nødvendig. I tilmeldingsmailen angives det ønskede mødetidspunkt, og vi vil gøre vores bedste for at få tilmeldinger og tidspunkter til at gå op. Der sendes endelig besked ud pr. mail til deltagerne.

GENERALFORSAMLING

Tidspunkt: Tirsdag den 18. april kl. 19.30

Mødested: Rosenborgs mødelokale, Øster Voldgade 4B,
1350 København K (over gården)

Tilmelding: Unødvendig

FORENINGENS ORDINÆRE GENERALFORSAMLING

DAGSORDEN:

1. Valg af dirigent
2. Formanden aflægger beretning
3. Kassereren aflægger beretning. Herunder fastsættelse af kontingent for 2024
4. Indkomne forslag
5. Valg til bestyrelsen: På valg er: Claus M. Smidt, Camilla Løntoft Nybye, Susanne Havning, Ulla Kjær
5. Valg af revisor
6. Eventuelt

Årsregnskab for 2023 med status vil være fremlagt på generalforsamlingen.

Efter generalforsamlingen holder foreningens formand, mag.art. Claus M. Smidt, foredrag om Lauritz de Thurah.

I løbet af 2023 publiceres to bøger om Danmarks store barokarkitekt Lauritz de Thurah (1706-59). Det er lidt af et tilfælde, at der pludselig for første gang siden Fr. Weilbachs monografi om arkitekten fra 1924 udkommer to bøger om landets store bygmester. Den ene er en antologi redigeret af en række forskere ved Kunstakademiets Arkitektskole m fl. under anførelse af professor, arkitekt Peter Thule Kristensen og med Strandberg Publishing som forlag. Den anden er en mere traditionel monografi af Foreningens formand, mag.art. Claus M. Smidt med fotografier af Jens Lindhe på forlaget ARISTO. Sidstnævnte må ses som en pendant til det værk, som Hanne Raabymagle i 2006 udgav om Nicolai Eigtved. Ved generalforsamlingen vil Claus M. Smidt præsentere selskabets medlemmer for sin biografi og placere Thurah som en af de store i dansk bygningskultur.

OMVISNING

Tidspunkt: Tirsdag den 30. maj 2023 kl. 15.30

Mødested: Frederiksholms Kanal 12, 1220 København K
Omvisning ved foreningens næstformand, museumsinspektør, seniorforsker Ulla Kjær.

Tilmelding: Nødvendig, pr. mail til ulla.kjaer@natmus.dk senest fredag den 26. maj

PRINSENS PALÆ

Det danske Nationalmuseum, dengang Oldnordisk Museum, flyttede i 1849 ind i en meget karakteristisk bygning. Det nuværende, store sandstensfarvede hus, der fylder en hel karré mellem Christiansborg Slot og Københavns Rådhus, ser umiddelbart fuldstændig helstøbt ud. Men faktisk er det et resultat af en meget lang og omskiftelig historie. Opført på åstedet for et af de vigtigste slag i Danmarks historie har den ældste del af National-

museets bygning først været købmandsgård og så kongeslot, bolig for kronprinsen og den kongelige familie; den har huset embedsmænd og kunstnere og har givet rum til atelierer og retssale og lærde selskaber. En perlerække af arkitekter har været involveret i denne brogede historie: Johan Cornelius Krieger, Nicolai Eigtved, Lauritz de Thurah og Caspar Frederik Harsdorff. Efter en landsindsamling med henblik på at skaffe Nationalmuseet den

tilstrækkeligt vigtige ramme blev den oprindelige bygning i 1929-38 stærkt udvidet ved Mogens Clemmensen. Hele denne historie giver et fornemt billede af den arkitektoniske udvikling i Danmark - og en række centrale indblik i Danmarks politiske og kulturelle udvikling.

Omvisning ved foreningens næstformand, museumsinspektør, seniorforsker Ulla Kjær.

NYT FRA BYGNINGSFRONTEN

Fra en gruppe beboere i Vangede har Foreningen til Gamle Bygningers Bevaring modtaget et opråb i anledning af, at Vangedes ældste bygning, et lille gult stråttækt hus fra før 1775 bag boligblokken Vangede Bygade 46-50 er blevet tilladt nedrevet. Kommunen nedlagde ellers så sent som den 3. juni 2020 et forbud mod en nedrivning i henhold til planlovens § 14, idet det blev anført, at bygningen på trods af en ufølsom istandsættelse havde bevaret de bærende elementer fra udflytningen i 1850, ligesom dens proportioner og hovedmaterialer fortsat var bevaret. Det hed også dengang, at ejendommen udgør et væsentligt element i opretholdelsen af kulturhistoriske spor fra Vangede Landsby. Men nu har en enig kommunalbestyrelse altså givet lov til den nedrivning, som blev afvist for to år siden, og det lille stråttækte hus vil forsvinde til fordel for et nybygget toetages.

Historien er trist og alt for typisk. Et fint gammelt hus rives ned. Måske fordi det ikke opfylder nutidens krav til isolering, måske fordi det ikke kan brandforsikres, måske fordi der kan være et meget større hus på dets grund. Under alle omstændigheder forsvinder et hus, der kunne have stået i flere hundrede år endnu. Og i langt de fleste tilfælde bliver det nedrevne hus erstattet af et, der påstås at være både energivenligt og vedligeholdelsesfrit, men som holder i så kort tid, at dets energivenlighed aldrig kan betale dets opførelse – fordi dets såkaldt vedligeholdelsesfri materialer simpelthen ikke KAN vedligeholdes. Byggebranchen slider uhyggeligt hårdt på klimaet, og det er på høje tid, at myndighederne forstår de gamle bygningers værdier.

SENSOMMERUDFLUGT

I eftersommeren planlægges en udflugt til Bregentved, Turebyholm og Karise kirke. Mere vil følge i næste nyhedsbrev!

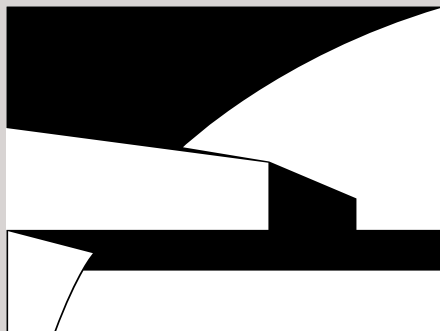

SIDEN SIDST

Det bomærke, som Foreningen til Gamle Bygningers Bevaring antog i 2011, tager sit udgangspunkt i K.B. Hallen på Peter Bangsvej, Frederiksberg. Motivet er et udsnit af den sydlige del af facaden.

K.B. Hallen blev opført i 1937-38 i et snævert samarbejde mellem arkitekten Hans Hansen og civilingeniør Christen Ostenfeld. Den blev et hovedværk i dansk modernisme, og kort tid efter at Foreningen til Gamle Bygningers Bevaring havde valgt den til sit bomærke, blev bygningen også fredet. Men bare fire måneder senere blev den ramt af en brand, der var så voldsom, at fredningen efter en længerevarende diskussion atter blev ophævet.

I dag er den ikoniske bygning nedrevet og genopbygget i en ny form. Bomærket består, og det understreger et hovedformål for Foreningen til Gamle Bygningers Bevaring, nemlig, at god arkitektur, ældre som nyere, skal bevares til alle tider.

FORENINGEN TIL GAMLE BYGNINGERS BEVARING – HVAD VIL DEN?

Foreningen til gamle Bygningers Bevaring eller bare GBB er Danmarks ældste, landsdækkende bygningsbevaringsforening. Den blev stiftet i 1907 og har spillet en hovedrolle ved udfærdigelsen af Danmarks første bygningsfredningslov og oprettelsen af Det særlige Bygningssyn.

Foreningen til gamle Bygningers Bevaring er for alle, der holder af kvalitetsbyggeri. Bygninger og landskabsarkitektur er kunst, ingen af os kan undgå. I vort daglige liv er vi omgivet af huse af enhver slags, af parker, byanlæg, veje etc.; og vi bruger det hele og påvirkes af det, hvad enten vi vil det eller ej. I GBB vil vi gerne bidrage til at gøre dette bygningsmiljø så godt som muligt.

Vi vil bevare gamle bygninger. Men vi vil i lige måde bevare bygninger af nyere dato. Fælles

for begge grupper er, at de skal være af 'gammel' kvalitet i dette ords bedste betydning: Formålstjenlige bygninger opført af gode materialer, af ordentlige håndværkere og i samklang med deres omgivelser.

Vi formidler kendskabet til det gode byggeri gennem foredrag, omvisninger og publikationer. Vi står til rådighed for hjælp i bevarings-situationer, og vi blander os, når større eller mindre dele af vor bygningskulturelle arv trues af ødelæggende tiltag.

Vi vil gerne have aktive medlemmer og meget gerne mange. Jo flere vi er, jo bedre vil vi kunne gøre vore synspunkter gældende og lade vor røst høres.

FAKTA OM FORENINGEN

Bestyrelsen:
Foreningen til Gamle Bygningers Bevaringsbestyrelse består af ni medlemmer, der omfatter arkitekter, landskabsarkitekter, historikere og kunsthistorikere:

Formand: Claus M. Smidt
Næstformand: Ulla Kjær
Kasserer: Peter Kristiansen
Sekretær: Camilla Løntoft Nybye
Øvrige bestyrelsesmedlemmer:
Hanne Christensen
Jesper Munk Andersen
Mikael K. Fogde
Susanne Havning
Jens Hendeliowitz

Kontakt:
Sekretariatet v/ Camilla Løntoft Nybye
Adresse: c/o Rønnow Arkitekter A/S
Ny Kongensgade 9, 2.sal
1472 København K
Tlf.: 22 75 18 68
e-mail: email@gbb.dk
www.gbb.dk

Nyhedsbrevets ansvarshavende redaktør:
Ulla Kjær
Redaktionens mail: info@gbb.dk
Layout: Signe Wassard
Bogtryk: damgrafisk.dk
Fotos: Hanne Christensen
Ulla Kjær
Camilla Løntoft Nybye
Nationalmuseet

FORÅR/SOMMER 2023

OVERFORMYNDERIET (side 8-9)

Tidspunkt: **Mandag d. 6. marts kl. 15.30 og 16.30**

Mødested: Overformynderiet – Beskæftigelses-, Klima- og Energiministeriet, Holmens Kanal 20, 1060 København K
Omvisning ved arkitekter fra hhv. Bertelsen & Scheving Arkitekter samt Rørbæk & Møller Arkitekter

Tilmelding: Nødvendig, pr. mail til Susanne@Havning.dk senest fredag den 3. marts

GENERALFORSAMLING (side 10-11)

Tidspunkt: **Tirsdag den 18. april kl. 19.30**

Mødested: Rosenborgs mødelokale, Øster Voldgade 4B, 1350 København K (over gården)

Tilmelding: Unødvendig

PRINSENS PALÆ (side 12-13)

Tidspunkt: **Tirsdag den 30. maj 2023 kl. 15.30**

Mødested: Frederiksholms Kanal 12, 1220 København K
Omvisning ved foreningens næstformand, museumsinspektør, seniorforsker Ulla Kjær.

Tilmelding: Nødvendig, pr. mail til ulla.kjaer@natmus.dk senest fredag den 26. maj

Det er en god ide at tjekke foreningens hjemmeside før alle arrangementer for eventuelle aflysninger. Ved arrangementer med tilmeldinger tildeles pladser efter først til mølle-princippet